

13 sírt köthetünk. Ezek közül néhány – hamvak híján – jelképes temetkezés lehetett, a hamvakat tartalmazó sírok között mind urnás, mind szórt hamvas sírok is előfordultak. Az urnákban több esetben találtunk bronz spirálgöngyöket, tutulusokat; bronzfeldolgozásra utaló jelként pedig szórvány öntőforma, valamint egy bronz-tőr is előkerült. A késő bronzkori itteni megtelepedésre a humuszban több tipikus edénytöredék utalt (síkozott peremek, jellegzetes anyagú fényezett kerámia), valamint néhány ehhez az időszakhoz köthető gödröt is feltártunk.

A római időszakban felszíni kőépület(ek?) állhattak itt, 70–80 cm széles, kötőanyag nélküli kőalapozásuk nyomát 3 helyen is meg lehetett figyelni. Az épület kiterjedését majd csak a teljes felületű feltárás után lesz lehetséges megállapítani. Kevés e korszakhoz köthető oldaltöredék mellett több pénzt is találtunk, többek között Vespasianus Judeában vert ezüstpénzét, illetve egy viszonylag ritka, díszített svasztika-fibulát.

A közeli lelőhelyekhez hasonlóan itt is találtunk Árpád-kori telepnyomokat, félig földbe mélyített házat, illetve több külső kemencét is. Ezek leletanyaga a 12–13. századra keltezhető. Az objektumoktól elkülönülten két, szájával lefelé fordított 12–13. századi fazekat is találtunk, körülöttük 3 vaspálcával, ezek bizonyára a még akkor is létező babonáság emlékei.

A leletanyag a tatabányai múzeumba került.

Munkatársak: Varga Sándor régész és Cseh Gabriella egyetemi hallgató.

LÁSZLÓ JÁNOS

471. Visegrád, Lepence

(Pest megye) B, LT, Ró

2008. március 11. és október 17. között a volt termálfürdő területén beruházást megelőző feltárást végeztünk; 16 000 m² területen 190 objektum került elő; 4605 m²-en többretegű – őskori, római kori – objektumokat tártunk fel.

Őskor

A többretegű ásatási terület alsó rétegében Ha2B kori urnatemetőt tártunk fel, mely Magyarországon mindeig egyedülálló: a sírmezőt döntő többségében kőkörös sírok alkották, amelyekben felismerhető szabályszerűség nélkül temették el az elhunytakat, tehát a síroknak nincs egységes rítusa. A kb. 100 sírből 70 körüli a kőkörös, a többi földsíros. A kőkörök átmérője 2–3 m. A temető Ny-i szélén sorakozó kőkörös sírok egyben kőpakolásosak is. A legnagyobb sír építmény négyzetes alakú. Több esetben kerültek elő „8”-as sírok, azaz összeérő kőkörök, de előfordultak hármass érintkezések is. A körök kövei kifelé dőlő helyzetük alapján nem vehettek körbe sírhalmot, a gödrök ez esetben inkább bemélyülő formájúak. Sok esetben a kőkörök mellett kisebb, valószínűleg egybetartozó földsírokat is feltártunk, néha magányos, nagyobb lapos kő alatt találtunk sírt. A sírokhoz a követ a helyszín közelében

gyűjthették, a hegyoldalon történt gépi földleszedés során nagy számban kerültek elő teljesen hasonló darabok.

Az előkerült, többé-kevésbé ép edények száma megközelíti a 136. Az edények az urnamezős kultúra váli csoportjának jellegzetes darabjai: behúzott síkozott vagy turbántekercses peremű tálak, egyenes, vagy enyhén kúpos nyakú, gömb- vagy nyomott gömbtestű, egyenes, vagy kihajló peremű urnák, fül fölött szögletesen felugró peremű, gömbtestű szalagfüles vagy ötszög átmetszetű fülű bögrék. Ritka darab egy ötszög átmetszetű fülű kis fedő.

A szokásos ismert fémszegénység (általában más leletanyag hiánya) itt is megfigyelhető, néhány bronzspirálon, vékony bronzgyűrűn és bronzdarabkákon kívül csupán néhány bronztű (elsősorban szórványként) került elő. Az egyéb leletek közül agyag hálónéhezék említhető. Értékes leletünk egy öntőforma, amelyben tüskés tutulusokat(?) készítettek.

Nagy valószínűséggel megtaláltuk azt a helyet, ahol a holttesteket elhamvasztották, annak ellenére, hogy több sírban és sír mellett is találtunk átégett felületeket. Az urnasíros temetőn kívül még egy magányos kelta urnasír is előkerült.

Római kor

A területen felszínre került egy Kr. u. 2–3. századra keltezhető települési szint. Ugyanezen szintet már a 2. számú lepencei őrtorony ásatásánál (1995) is megtalálták, de lakóobjektum sem akkor, sem most nem került elő. A lelőhelytől nem messze, a 11. sz. út túloldalán, hasonló korú hamvasztásos temető van.

Az egész lelőhelyen megtalálható 20–30 cm vastagságú sárgásbarna vagy sötétbarna faszenes, római kerámiában és állatcsontban gazdag réteg alatt jelentek az objektumok foltjai – túlnyomó többségében hamusgödörrel rendelkező kemencék. A terepviszonyokat követve 3 szinten sorban egymás mellett helyezkedtek el. Egy-két esettől eltekintve nem vágták egymást. A kemencék általában kör alakúak, egyrétegű platnival, vörösre égett felmenő tapasztással, a szájnyílásnál 1–2 közepes nagyságú kővel, hosszúkás (trapezoid) vagy kerekded hamusgödörrel. Csekély mennyiségű kerámiatöredék, állatcsont volt a betöltésükben, esetleg behullott kövek. Funkciójukat tekintve valószínűleg sütő/főző kemencék. A 41. sz. objektum maradt fent a legjobb állapotban: keményre égett, részben kerámiával kirakott, megújított platniját 200 cm átmérőjű volt, felmenő tapasztása majdnem az egész boltívet kiadta.

Eltérő formájú az 1., 85. és 103. sz. objektum, melyek kemencéi azonos időben működhettek. Ezek igen nagy, mély hamusgödörrel rendelkeztek, gazdag leletanyaggal. Az 1. objektum 3, közös hamusgödörrel rendelkező (sütő) kemencéből állt. Két kemencének kővel rakták ki a száját (részben őskori sírok köveiből), platnijukat 2–3 cm-es kavicsrétegre rakott tapasztással alakították ki. A harmadik kemence kemény, sárga agyaglécsovel csatlakozott a hamusgödörbe, platniját kerámiatöredékekre rakták.

A 85. és 103. sz. objektum szintén 3, közös hamusgödörrel rendelkező kemencéből állt. Két (sütő)kemencéjének kővel rakták ki a száját, egyiknek paticstörredékes, másiknak kerámiatörredékes platnialapozása volt. A harmadik kemence teljesen eltérő kialakítású, megjelenésű volt: ez a lelőhely egyetlen edényégető kemencéje. Tapasztása szürkére égett, enyhén ovális platniján (rostélyán) kör és lekerekített téglalap alakú lyukakkal. Rostélyát 4, kövekből rakott oszlop tartotta. A rostély 3 lyuk közötti részen beszakadt, ettől kezdve nem használták az edényégetőt, mert a kemence és a tűztér betöltése tele volt szürke házi-kerámia-törredékekkel.

Kiemelendő még a 27., 42., 139. és a 149. sz. objektum. A 27. sz. objektum kemencéjében két kutya csontváza volt. A 42. sz. objektum 210 cm-es platnija nagyon keményre égett, alapozását ökol nagyságú kövekből és nagyobb hombártörredékekből készítették. A 139. sz. objektum szintén igen nagyméretű volt, platnijának alapozása két rétegből állt: alul függőlegesen, felette vízszintesen rakott kerámiatörredékekből alakították ki. A 149. sz. objektum kemencéjét egy kővel kerített őskori sír megbolygatásával alakították ki, úgy hogy a körívet félig meghagyták, alá ásták be a kemencét.

Egy kőalapozású, 530×570 cm-es építmény is előkerült. Alapfalai kb. 50 cm szélesek, 3–5 kősrnyi magasságig megmaradt, agyagba rakott kövekből álltak. A belvilágban talált lenyomat, vörösre-feketere égett paticsdarabok alapján vesszőfonatos, agyagtapasztásos felmenő falai lehettek. Az objektum pontos korának és funkciójának meghatározásához a leletanyag behatóbb vizsgálata szükséges.

A területen talált 5 csontvázas sír(maradvány) közül 2 biztosan római kori, a többi kérdéses.

A leletanyag összetétele változatos, a 2–3. századra jellemző. A kisebb kemencékből néhány jellegtelen kerámiatörredék és állatsont került napvilágra, a leletanyag nagyobb része a római rétegből és a nagy, közös hamusgödörből származik. A leletanyag nagy részét kerámiatörredékek tették ki: terra sigillata, szürke házi-kerámia, sárga agyagú festett és fémes fényű edénytörredékek. Ezenkívül kisebb-nagyobb bronztárgyak (43 érme, 13 fibula, 2 gyűrű, 5, tű, 2 betű, veretek, övcsatok, karikák), állatsont, valamint néhány kisebb üvegtörredék és különböző vastárgyak (kések, kolomp, fibula, szegek).

18–19. század (malom)

A beruházás területén, a Lepence-patak, ill. a pilisszentlászlói út felőli D-i oldalon a 2008 áprilisában előkerült kőépület régészeti feltárását júniustól végeztük. Ezen idő alatt egy nagyméretű, téglalap alaprajzú, 20×8 m-es, hozzávetőlegesen ÉK–DNy tájolású háromszögletű épületmaradvány kutatását végeztük el. Az épület átlagosan 60–70 cm széles agyagba rakott, néhol habarccsal is megerősített falait vegyes építőanyagokból (törtkő, patakő, patakavics, tégl, vályogtégla) emelték. Az ÉK-i külső sarkot a 38. sz. objektum alatt és környékén mindenütt megfigyelt természetes sziklaképződményből

faragták ki. A felmenő falazatok néhol 1–1,5 m magasságban megmaradtak: vastagságuk kizárja, hogy emeletes épülettel lenne dolgunk. Az előzetes falfelmérések (falelválások, elfalazások) alapján legalább két építési periódust tudtunk elkülöníteni.

A területre vonatkozó írásos források, valamint térképes adatok (I. és II. katonai felmérés, Visegrád 18. századi uradalmi térképe stb.) valamint a régészeti leletanyag és egyes épületszerkezeti elemek alapján az előkerült épületet 18. századi malom-és lakóépületként azonosíthatjuk.

A háromtraktusos építmény É-i, 1. helyiségét lakószobaként, az ettől D-re fekvő, agyagba rakott kőfallal elválasztott 2. helyiséget konyhaként értelmezhetjük. Ez utóbbiban a K-i zárófal mellett középen került elő egy nagyméretű, patakőből rakott, négyzetes alaprajzú tüzelőberendezés alapozása, közvetlenül mellette téglából emelt kémény(?) alapjaival. A D-i fekvésű harmadik helyiséget középen tégl- és kőalapozású vályogtégla fallal kettéválasztották, a vályogtégla lenyomatai tisztán kivehetőek az itt meghagyott tanúfalban. A padlószintek itt lényegesen mélyebben (1–1,2 m) húzódtak, mint az északibb két traktusban. Ez a jelenség feltehetően összefügg a 3. helyiség – a malom kiszolgálóhelyisége (műhely) – korabeli funkciójával. Ugyanitt az É-i sarokban szintén vályogfallal leválasztott apró kamrát tártunk fel, amelyből egyebek mellett gazdag vaseszközlet (kocsi- és rúdvasalások, szerszámok stb.) származott.

Az épület D-i zárófalától D-re nagyobb méretű kövekből durván falazott, téglalap alaprajzú építmény maradványa került elő, amely pontosan követi a malom D-i zárófalának vonalát. Ennek túlsó felén nagyméretű pilléralapozás is előkerült. A két fal közötti csatornában több nagyobb méretű gerendafészket figyeltünk meg. Ezt, a malom 3. helyiségéhez közvetlenül csatlakozó objektumot malomárokként azonosíthatjuk. Betöltését, illetve szintén durván megépített alját átvágva, már az itt futó patakmeder sóderes kavicsos rétegeibe ütköztünk.

Az épületmaradvány Ny-i falát tekinthetjük a malom és lakóház együttese fő homlokzati falának, a bejárat a középső, konyhaként azonosított helyiségbe nyílt. A helyiségeket egymástól elkülönítő válaszfalakban egyértelmű ajtónyílásokat nem találtunk. Ennek valószínűleg az egész 38. sz. objektumon 'V' alakban keresztülfutó jelenkori horganyzott vízvezetékcső az oka, amelynek nyomvonalával a záró- és osztófalakat egyaránt megbolygatták. Egyértelműen külső járósíntet a Ny-i homlokzati fal előtt találtunk, ahol nagyobb kiterjedésű téglás-köves omladékrétegben egy malomkő nagyobb töredéke is feküdt.

Az épületbelsőből és a környékéről gazdag leletanyag került elő, a kerámia- és éremleletek alapján egyértelmű, hogy az épület nem korábbi a 18. sz. elejénél, valószínűleg ekkor már malomnak épült. Az idők folyamán többször bővítették és átalakították. A malom megszűnése után egy darabig lakóházként használhatták, majd az 1860-as és 1890-es évek között hagyták el véglegesen.

Munkatársak: Gróh Dániel, Boruzs Katalin, Kovács István régészek, Lukács Szilvia egyetemi hallgató.

GRÓF PÉTER

472. Visegrád, Zách Klára köz, 49/1. hrsz.

(Pest megye) Kk

1955–56-ban ezen és a szomszédos telkeken egy gótikus templom szondázó kutatását végezték el. E kutatások eredményei alapján 2006-ban, a szomszédos, Fő utca 73. számú telken a templom diadalív környéki részét kutattuk meg.⁴³

Az idei évben a templom tornyát tártuk fel. A Zách Klára köz 49/1. helyrajzi számú telek középső, nyílt részén a templom tájolásának megfelelő irányba, kereszt alakban négy kutatóárkot nyitottunk, a torony lokalizálása érdekében, majd a torony így meghatározott belső tere felett egy szelvényt nyitottunk. *(Az illusztrációt lásd a 317. oldalon!)* A K-ről Ny felé lejtő felszín alatt átlagosan 60 cm mélységben értük el a torony falait. A torony K-i sarka kivételével mindenhol csak az alapfalak maradtak fenn. A torony belső tere az alapfalak között 550×550 cm. A toronyalj ÉK-i oldalát egy bélletes kapuzat határolta. Az alapozás felett csak a K-i oldalon maradt fenn a béllet lábazata, és a küszöbnek is csak a K-i köve, valamint a Ny-i kőnek a K-i fele maradt meg, azok is igen rossz állapotban. A béllet mögött a falmagban egy falsík, vagy kőfészék volt megfigyelhető, ami esetleg egy csigalépcső-indítással lehetett összefüggésben. A kapun kívül csak a D-i sarokban érte el a torony falmagassága a küszöbszintet. Az ÉNy-i fal belső síkja a Ny-i sarok közelében egy ponton 25 cm-t viszszalépcsőződik. A DNy-i fal D-i harmadában egy falelválást figyeltünk meg. A torony ÉNy-i és DNy-i falainak 1-1 kutatóárokkel elértük a külső síkját is. Ezek a helyeken a torony alapfalainak vastagsága 375 cm-nek bizonyult. A szelvény teljes területén bolygatott volt a talaj, számos embercsonttal. Mindössze egyetlen jelentősebb kőfaragvány került elő: rózsaszín festésű árkádívelem, melynek egyik oldalát körtetagos félborda, a másikat rézsűs profil határolja. Csak a szelvény kevésbé lekopott felszínű K-i fele, illetve a DK-i metszetsík mutatott rétegződést. Itt az alapfalak felett húzódnak, 60 cm vastag kevert réteg felett vékony, kb. 10 cm-es kevert meszes pusztulási réteg helyezkedett el, amelyet a humusz fedett. A pusztulási réteg a D-i toronysarok felett lemélyült, egészen az alapfal visszabontott felszínéig. A K-i toronysarok felett egy beásás vágta el a rétegződést, minden bizonnyal az 1955-ös V. kutatóárok. A meszes réteg feltehetően a torony bontásakor keletkezett. Ez arra vall, hogy az alapfal felett csak a falsarokban állt felmenő falazat, amit a bontásakor az alapozásig kiszedtek.

A torony belső terében egy középkori temető 46 sírját tártuk fel. A sírok közül 7 a DK-i, 3 a DNy-i toronyala-

pozás felett feküdt, az utóbbi három gödrét bele is vésték az alapozásba. A sírok néhol 3–4 rétegben feküdtek egymás felett, de a rendelkezésünkre álló anyagi keret szűkösége miatt nem tudtunk teljes mélységű feltárást végezni, így valószínűleg a torony belsejében még maradtak feltáratlan sírok az alsó rétegekben. A Ny-i részen az alapfalak felett nem találtunk sírokat, azonban ennek az is lehet, az oka, hogy ezen a területen a felszín sokkal mélyebben lepusztult. A magasan álló K-i és D-i sarok felett, illetve a kapu előtt azonban bizonyosan nem volt sír, mindössze egy olyan gyereksír tártunk fel, amelynek a lába benyúlott a kapubéletek közé. A sírok tájolása egyértelműen a templom DNy–ÉK-i tájolását követi. A sírok jelentős része gyermeksírról volt. Több sírban megfigyeltük a fakoporsó szögeit néhol még famaradványait is, leggyakrabban a 16. sz. gyermeksírról. A 3., 10., 23., 24. sz. sírokban a mellén rézből készült párizsi kapcsokat találtunk. A sírok közötti földből előkerült egy ezüst párizsi kapocs is, valamint ezüst koporsószegek és egy nagyobb ezüstolvadék-rög. A 23. sz. sírban vas övcsat, szíjvég és bujtató is volt a derékon. Az 1., 27., 25., 33. sz. kislánysírokban drótspirálból fonott pártákat tártunk fel. A 33. sz. sírban egy Zsigmond-dénárt, a sírok között két Zsigmond-parvust találtunk, a 35. sz. sírban pedig egy Zsigmond-kori kályhacsempe töredékét. A leletek alapján a temetőt a 15. századra keltezhettük.

Az ásatás alapján megállapíthattuk, hogy a templom 13,5×13,5 m-es tornyának alsó szintje előcsarnokként épült meg. Ide nyílt a templom bélletes főkapuja, és a területet temetkezésre használták a Zsigmond-kortól. A tornyot tartó tartó sarokpillérek csak széles sávvalapozások és legfeljebb csak vékony, a külső síkra helyezett falazatok kötötték össze. Ez magyarázhatja meg, hogy később az alapfalak fölé is temetkeztek. A tornyot az újkorban az alapozásig elbontották, majd később – a terület K-i részének kivételével – még a terepet is le-süllyesztették, a bontási törmelékét és a középkori járósínteket is elpusztítva.

Munkatárs: Kovács István.

BUZÁS GERGELY

473. Zalacsány, Kőfejtő-dűlő

(Zala megye) R, B, N

Az 1960-as évek terepbejárásaiból ismert lelőhelyen 2006-ban kezdték meg a Zalacsány–Kehidakustány közötti golfpálya építési munkáit. Ahhoz kapcsolódóan végeztük el 2006-ban a megelőző feltárást. A régészeti lelőhely Ny-i részén a golfpályához kapcsolódó utak mentén dr. Kvassay Judit 2006. július 3. és szeptember 20. között végzett feltárást. A lelőhely K-i szélén 2006. szeptember 7. és november 29. között folytattam a megelőző feltárást.⁴⁴

43 Régészeti kutatások Magyarországon – Archeological Investigations in Hungary 2006. Budapest, 2007. 318–319.

44 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2006. Budapest, 2007. 322–323.